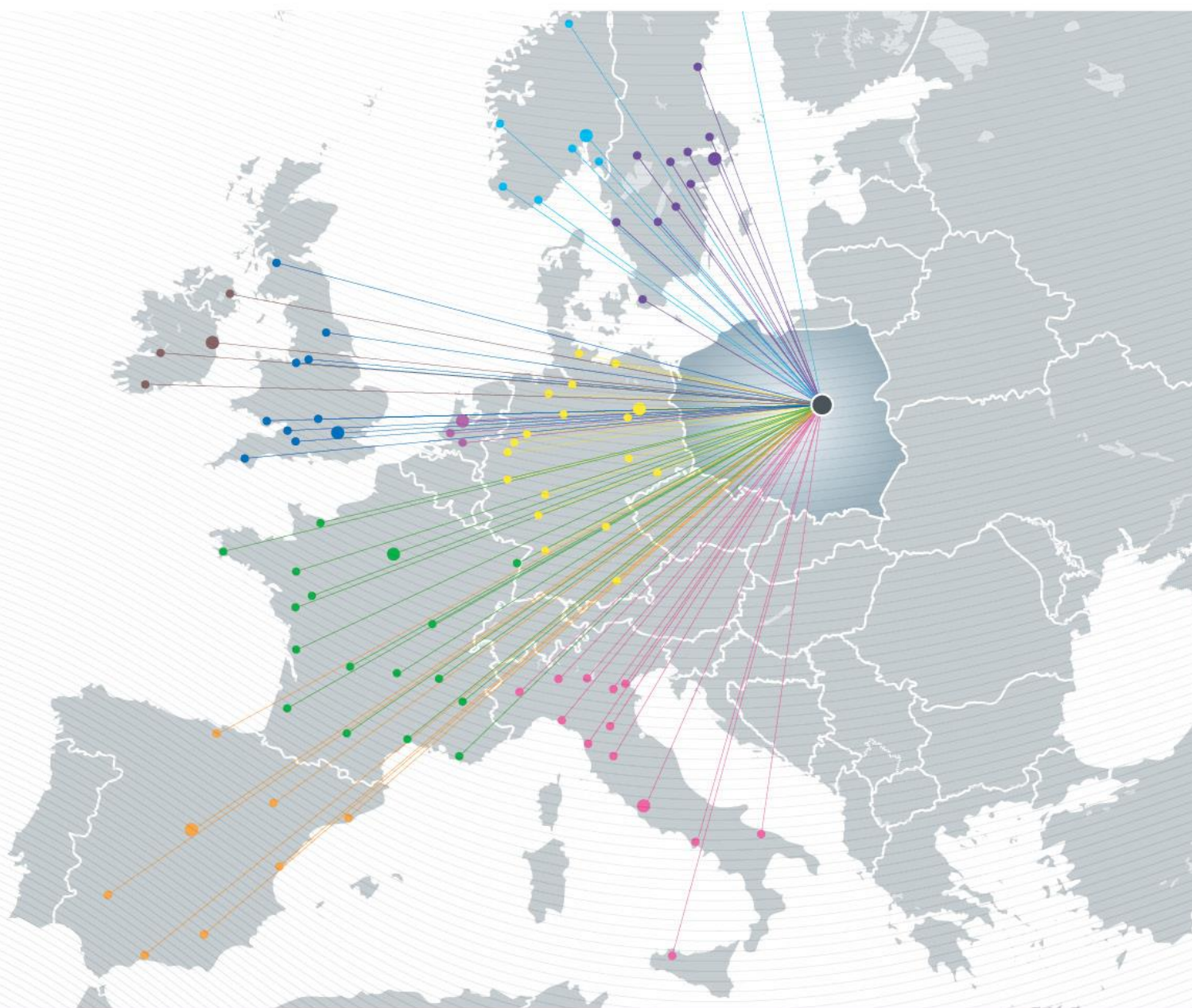

Polskie Organizacje Imigranckie w Europie

Polskie organizacje imigranckie w Szwecji – raport z analizy danych zastanych

OŚRODEK
BADAŃ NAD
MIGRACJAMI

UNIwersytet
Warszawski

Polskie Organizacje
Imigranckie w Europie

Polskie organizacje imigranckie w Szwecji – raport z analizy danych zastanych

Witold Nowak

OŚRODEK
BADAŃ NAD
MIGRACJAMI

UNIwersytet
Warszawski

Warszawa 2019

OŚRODEK
BADAŃ NAD
MIGRACJAMI

Ośrodek Badań nad Migracjami UW
ul. L. Pasteura 7, 02-093 Warszawa
tel. +48 2255 46 770
kom. +48 600 42 90 43
e-mail: migration.cmr@uw.edu.pl
www.migracje.uw.edu.pl

Autor raportu: dr Witold Nowak
Email: witold.nowak@uw.edu.pl

Kierownik projektu: dr hab. Michał Nowosielski
Koordynator badań: dr Witold Nowak

Copyright by Ośrodek Badań nad Migracjami UW 2019
ISBN 978-83-66348-16-5

NARODOWE CENTRUM NAUKI

Projekt badawczy „Polskie Organizacje Imigranckie w Europie”
realizowany w latach 2015-2020 jest finansowany przez
Narodowe Centrum Nauki z siedzibą w Krakowie w ramach
programu SONATA BIS (nr 2014/14/E/HS6/00731)

Spis treści

O projekcie	5
I. Charakterystyka procesu migracyjnego oraz zbiorowości imigranckiej w Szwecji	4
I.1. Historia migracji z Polski do Szwecji.....	4
I.2. Historia organizacji polonijnych w Szwecji	8
I.3. Charakterystyka społeczno-demograficzna zbiorowości imigranckiej w Szwecji	10
II. Charakterystyka Szwecji jako kraju przyjmującego	11
II.2. Założenia i realizacja polityk imigracyjnych i integracyjnych.....	11
II.2. Uwarunkowania formalno-prawne i finansowe funkcjonowania organizacji imigranckich	14
II.3. Dyskurs publiczny o imigrantach i ich organizacjach	15
II.4. Dominujące postawy społeczeństwa Szwecji wobec imigrantów i ich organizacji	16
III. Bilateralne relacje między Polską a Szwecją	18
III.1. Charakterystyka stosunków politycznych w XX i XXI wieku	18
III.2. Charakterystyka umów i porozumień międzynarodowych między Polską a Szwecją	21
III.3. Dominujące wzajemne postawy społeczeństw Polski i Szwecji.....	21
IV. Literatura	23

O projekcie

Prezentowany raport został przygotowany w ramach projektu „Polskie organizacje imigranckie w Europie” realizowanego w latach 2015-2020. Celem projektu było dokonanie diagnozy i wyjaśnienia uwarunkowań stanu polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich.

Przez organizacje imigranckie rozumie się tu stowarzyszenia stworzone przez i dla imigrantów dla realizacji celów związanych z dostarczaniem usług – społecznych, ekonomicznych i kulturowych – lub prowadzących działalność rzeczniczą na rzecz społeczności (Rodriguez-Fraticelli i in. 1991). Poprzez stan organizacji rozumie się tu aktualne położenie organizacji w zakresie struktury formalno-prawnej, miejsca i zasięgu działania, profilu działalności, form współpracy, zasobów ludzkich, zasobów materialnych, źródeł finansowania, które podlegają zmianom pod wpływem czynników egzo- i endogennych.

Projekt zakładał badanie dwójakiego rodzaju:

- Badanie diagnostyczne, mające na celu diagnozę stanu polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich.
- Badanie wyjaśniające, mające na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie: jakie czynniki kształtują stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich?

Dzięki porównaniu stanu organizacji w wybranych krajach oraz pogłębionym badaniom nad specyfiką jego uwarunkowań możliwe było zweryfikowanie następujących hipotez:

H1: Stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich zależy od charakterystyki procesu migracyjnego oraz zbiorowości imigranckiej.

H2: Stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich zależy od charakterystyki kraju wysyłającego.

H3: Stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich zależy od charakterystyki kraju przyjmującego.

H4: Stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich zależy od bilateralnych relacji między krajem wysyłającym a przyjmującym.

Do realizacji badań porównawczych w projekcie wybrano następujące kraje: Niemcy, Francję, Wielką Brytanię, Irlandię, Norwegię, Szwecję, Holandię, Włochy i Hiszpanię.

Badania terenowe przeprowadzone zostały następującymi technikami badawczymi:

- a. Badanie techniką sondażu internetowego (CAWI) – ilościowe badanie zaangażowania społecznego, stosunku do polskich organizacji imigranckich oraz charakterystyki społeczno-demograficznej Polaków mieszkających w wybranych krajach europejskich.
- b. Wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji zajmujących się koordynacją, kreowaniem i realizacją polityki polonijnej na temat oceny założeń i realizacji polityki polonijnej, oceny kondycji polskich organizacji imigranckich, oceny czynników wpływających na stan polskich organizacji imigranckich.
- c. Wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji zajmujących się koordynacją, kreowaniem i realizacją polityk migracyjnych i integracyjnych w wybranych

krajach europejskich na temat oceny założeń i realizacji polityk imigracyjnych i integracyjnych oraz ich wpływu na stan polskich organizacji imigranckich.

- d. Wywiady pogłębione z ekspertami w zakresie polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich na temat oceny kondycji polskich organizacji imigranckich, oceny czynników wpływających na stan polskich organizacji imigranckich.
- e. Studia przypadków polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich, mające na celu szczegółowe zbadanie działalności wybranych organizacji ze szczególnym uwzględnieniem ich kondycji oraz czynników na tę kondycję wpływających (wywiady pogłębione z liderami wybranych organizacji, przedstawicielami otoczenia, dokumentacja działalności instytucji w postaci np. fotografii, wycinków prasowych, programów, publikacji etc.).
- f. Badanie techniką sondażu instytucjonalnego polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich mające na celu zdiagnozowanie stanu tych instytucji. Sondaż zostanie przeprowadzony w formie ankiety internetowej oraz rozsyłanej ankiety pocztowej dla zwiększenia odsetka zwrotu.

I. Charakterystyka procesu migracyjnego oraz zbiorowości imigranckiej w Szwecji

I.1. Historia migracji z Polski do Szwecji

Charakteryzując historię migracji z Polski do Szwecji należy na wstępie zaznaczyć, że dla okresu poprzedzającego 1950 r. można opierać się jedynie na danych w większości mających charakter szacunkowy lub stanowiących zestawienie z kilku źródeł. Przed 1914 r. zbiorowość polonijna w Szwecji nie przekraczała 2000 osób¹, a w okresie dwudziestolecia międzywojennego uległa liczebnemu zmniejszeniu, by w 1939 r. liczyć zaledwie kilkaset osób (Chodubski, Olszewski 1997: 414). Zauważalny napływ Polaków do Szwecji, który jednocześnie jest znaczący z perspektywy obszaru zainteresowania projektu „Polskie organizacje imigranckie w Europie”, występował od czasu II wojny światowej. Szacuje się, że w trakcie tego konfliktu – do początku 1945 r., do Szwecji przybyło – zależnie od źródeł – od kilkuset do nawet 2000 Polaków, a zbiorowość polonijna na przełomie 1944 i 1945 r. liczyła 1000-2500 osób (Chodubski, Olszewski 1997: 414; Kłonczyński 2012: 27). Następnie, w 1945 r., liczebność Polaków przebywających w Szwecji uległa gwałtownemu wzrostowi w wyniku przyjęcia byłych więźniów niemieckich obozów koncentracyjnych przetransportowanych przez UNRA i Szwedzki Czerwony Krzyż. Szacuje się, że przewieziono wówczas łącznie 13 800 Polaków (12 500 byłych więźniów i 1300 osób w ramach akcji łączenia rodzin). Szwedzkie władze zakładały, że dominująca większość Polaków, którzy w wyniku zawieruchy wojennej znaleźli się na terenie tego kraju, wróci do kraju pochodzenia. Szeroko prowadzona akcja agitacyjna na rzecz powrotów przyniosła jednak rezultat mniejszy od oczekiwanego ze względu na obawy związane z sytuacją polityczną w powojennej Polsce. W efekcie po zakończeniu akcji repatriacyjnej na terenie Szwecji przebywało wciąż 8000 Polaków (Ugla 1997: 184-188). Aby odtworzyć procesy migracyjne od 1950 r. można opierać się na danych ze Spisów Powszechnych (FoB) *Statistiska centralbyrå*, do których nie uzyskałem bezpośredniego dostępu, ale które publikowali wcześniej inni badacze przedmiotu. W świetle uzyskanych danych, które zawiera zamieszczona poniżej tabela 1, na początku lat pięćdziesiątych XX wieku liczebność szwedzkiej Polonii utrzymywała się na poziomie zbliżonym do powojennego (po zakończeniu akcji repatriacyjnej). W latach pięćdziesiątych strumień migracyjny był dość ograniczony, co w połączeniu z naturalnymi procesami demograficznymi sprawiło, że do początku lat sześćdziesiątych zbiorowość polonijna uległa zauważalnemu zmniejszeniu. Kolejna znacząca fala migracji z Polski przypadła na lata 1969-1973. W wyniku kampanii antysemickiej ówczesnego rządu PRL, która nastąpiła po wydarzeniach z marca 1968 r., do Szwecji przybyło – zależnie od źródeł – 3000-6600 osób pochodzenia żydowskiego (Michalik 1997: 194; Kłonczyński 2012: 38) oraz o czym rzadziej się mówi – romskiego. Doświadczenia związane z wyjazdem tych grup z Polski sprawiły, że identyfikacja ich członków z Polonią szwedzką była silnie ograniczona (Kłonczyński 2012: 304-309), a w niektórych przypadkach dochodziło między nimi do napięć i konfliktów. Przybywający wówczas do Szwecji polscy Żydzi byli też różnie odbierani przez gminę

¹ Byli to w większości robotnicy rolni przybyli z Galicji na początku XX w. (Michalik 1997: 191).

żydowską – jej konserwatywnie nastawione środowiska bardzo krytycznie odbierały wybór Szwecji a nie Izraela jako kierunku wyjazdu (Kłonczyński 2012: 304-309).

Tabela 1. Liczebność zbiorowości osób urodzonych w Polsce zamieszkujących w Szwecji w latach 1914-1975

Okres	Przybliżona liczebność zbiorowości polskiej	Uwagi
Do 1914 r.	1200-1800	Szacunkowo
1939 r.	500	Szacunkowo
1939-1945 r.	1000-2500	Szacunkowo
1945 r.	15 000	Szacunkowo
1947 r.	8564	Archiwum Emigracji Polskiej w Szwecji
1950 r.	7832	SCB FoB za H. Vigerson
1960 r.	6347	SCB FoB za H. Vigerson
1970 r.	10 851	SCB FoB za H. Vigerson
1975 r.	14 460	SCB FoB za H. Vigerson

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Chodubski, E. Olszewski, *Stan badań nad zbiorowościami polonijnymi w Skandynawii*, w: E. Olszewski (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin 1997; H. Vigerson, *Polska mniejszość w Szwecji*, w: E. Olszewski, *Polacy w Skandynawii...*; E. Michalik, *Emigracja polska w Szwecji po drugiej wojnie światowej*, w: E. Olszewski, *Polacy w Skandynawii...*, s. 194; A. Kłonczyński, *My w Szwecji nie porastamy mchem...*, Gdańsk 2012, s. 38.

W latach siedemdziesiątych XX w. Szwecja była jednym z krajów Zachodu, które Polakom było najłatwiej odwiedzać, oraz do których w dalszej konsekwencji najłatwiej było migrować (Stola 2010: 209). Ten fakt oraz podpisanie w 1974 r. umowy znoszącej wizy sprzyjało emigracji zarobkowej (np. „truskawkowi docenci” – studenci i młoda inteligencja pracujący sezonowo w sektorze rolnym), której część uczestników decydowała się pozostać w Szwecji na stałe (Kłonczyński 2012: 39-40). W tym czasie zaobserwowano również nasilenie się wzorca migracyjnego, który można określić mianem matrymonialnego – Polki dość licznie przyjeżdżały do Szwecji oraz wchodziły w związki małżeńskie ze Szwedami. To właśnie w latach siedemdziesiątych nastąpiła feminizacja szwedzkiej Polonii, o której piszę dalej. Niektórzy autorzy wiążą to zjawisko z motywami ekonomicznymi Polek (Kłonczyński 2012: 40). Inni konstatują, że Szwecja postrzegana była jako państwo przyjazne kobietom, w efekcie czego Polki dość chętnie zawierały związki małżeńskie ze Szwedami i zamieszkiwały w tym kraju (Vigerson 1997: 223).

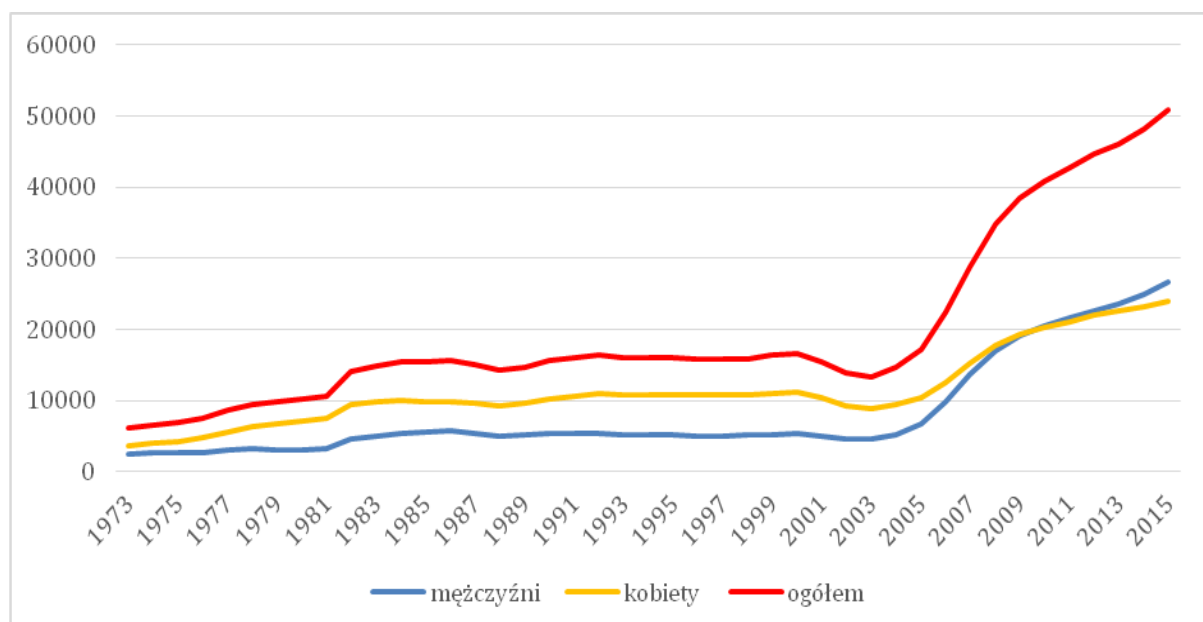
Dla okresu od połowy lat siedemdziesiątych w omawianiu przebiegu migracji z Polski do Szwecji przydatne są dane dostępne w ramach statystyki publicznej Królestwa. Określenie obecnej liczebności zbiorowości polskiej w Szwecji oraz liczebne odtworzenie procesów migracyjnych w czasie następcza jednak wciąż pewnych trudności. Szwedzkie Centralne Biuro Statystyczne (SCB) udostępnia dane dotyczące Polaków w Szwecji w dwóch zasadniczych formach – w odniesieniu do populacji obywateli polskich przebywających w tym kraju (lata 1973-2015) – rysunek 1, oraz w odniesieniu do populacji osób urodzonych w Polsce zamieszkujących w Szwecji (lata 1980-2015) – rysunek 2. W związku z tym, że w pierwszym przypadku z obliczania

wskaźnika wykluczone są osoby posiadające podwójne obywatelstwo i jedynie obywatelstwo szwedzkie oraz bezpaństwowcy, a w drugim przypadku osoby urodzone w Szwecji, a posiadające również obywatelstwo polskie, to trudno precyzyjnie określić zmiany ilościowe polskiej diaspory w tym kraju². Problemem jest również horyzont czasowy, dla jakiego dostępne są powyższe dane. Tego typu statystyce publicznej „wymykają się” ponadto migranci, którzy pracują w Szwecji sezonowo lub zasilają szarą strefę, a w odniesieniu do danych sprzed 2004 r. osoby uważane za imigrantów nielegalnych. Dlatego szacunki napotymane w literaturze przedmiotu zazwyczaj traktują o znacznie wyższej liczebności Polonii szwedzkiej w poszczególnych okresach i niejednokrotnie są ze sobą rozbieżne, nawet według różnych autorów w obrębie jednej publikacji. Wydaje się, że pomimo wspomnianych powyżej wad lepszą miarą liczebności Polonii w Szwecji jest wskaźnik osób urodzonych w Polsce, gdyż pozwala dość precyzyjnie odtworzyć dynamikę migracji od lat osiemdziesiątych XX wieku.

Kolejna zauważalna fala migracyjna rozpoczęła się wraz z wprowadzeniem przez władze PRL stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. Wszyscy Polacy przebywający wówczas w Szwecji na mocy specjalnej decyzji władz tego kraju mogli ubiegać się o prawo stałego pobytu, a następnie obywatelstwo. W kolejnych miesiącach i latach rozpoczęły się przyjazdy imigrantów politycznych, którzy byli przyjmowani jako azylanci. Otwarta polityka rządu szwedzkiego wobec Polaków przybywających wówczas do Szwecji wyrażała się np. zapewnieniem możliwości przyjazdu w ramach tzw. kwoty wjazdowej dla internowanych działaczy polskiej opozycji (Michalik 1997: 194-195). W efekcie do 1986 r. zbiorowość osób urodzonych w Polsce wzrosła o ponad 9000 osób, co stanowiło ponad 40% wyjeźdźców 21 026 osób z 1981 r. Ze względu na pogarszającą się sytuację gospodarczą Polski w drugiej połowie lat osiemdziesiątych napływ polskich imigrantów trwał (Lubińska 2013: 78). Od 1989 r. Polacy utracili możliwość uzyskiwania azylu politycznego, a spodziewana reemigracja na dużą skalę nie nastąpiła (Michalik 1997: 195). Badania wskazują, że mała skala migracji powrotnych związana była, przede wszystkim, z ówczesną trudną sytuacją gospodarczą w Polsce (Klinthäll 2007). Do połowy lat dziewięćdziesiątych trend przyjazdowy rozpoczął dekadę wcześniej utrzymywał się, jednak od 1995 r. nastąpił wyraźny spadek dynamiki migracji z Polski do Szwecji. W pierwszych latach obecnego stulecia – do akcesji unijnej, szwedzka zbiorowość osób urodzonych w Polsce była dość stabilna i liczyła około 40-41 000 osób. Silny napływ Polaków nastąpił po 2004 r. – populacja osób urodzonych w Polsce wzrosła do 2015 r. dwukrotnie, z poziomu około 43 000 do prawie 85 000 osób. Populacja mieszkańców Szwecji urodzonych w Polsce była przez cały ten okres mocno sfeminizowana – w 2000 r. kobiety dominowały niemal dwukrotnie nad mężczyznami i pomimo stopniowego wyrównywania się proporcji w 2015 r. ich populacja wciąż była o 1/5 liczniejsza. Ciekawie kształtuje się natomiast zestawienie wartości tego wskaźnika z danymi dotyczącymi obywateli polskich w Szwecji.

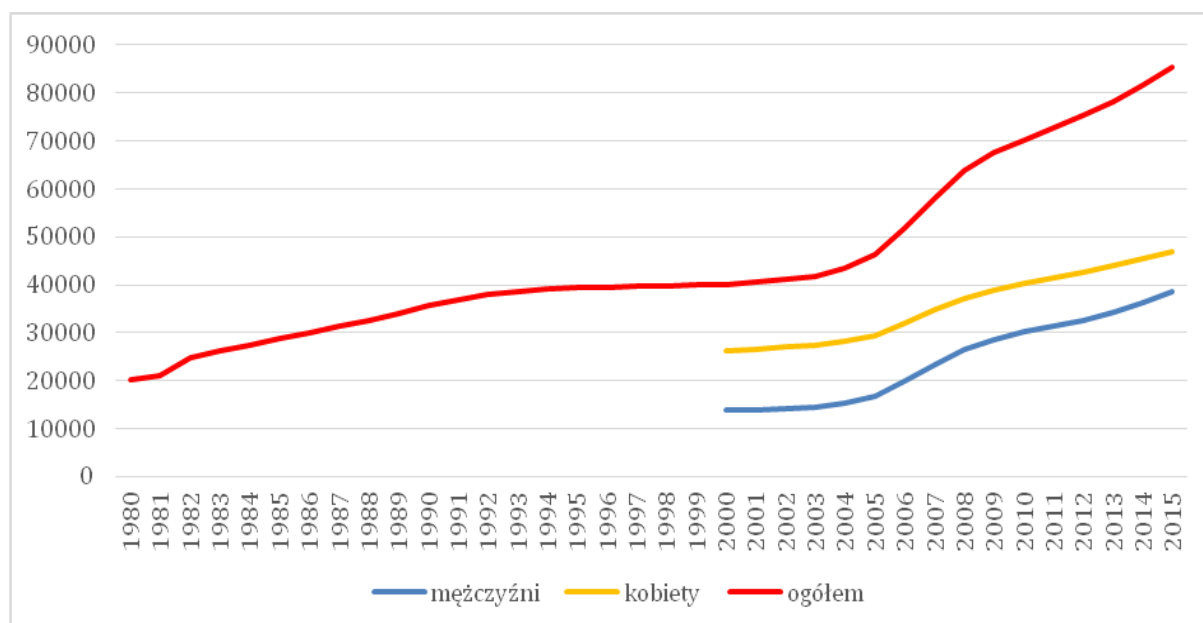
² Sprawę komplikuje dodatkowo fakt, że określając przynależność narodową w odniesieniu do osób urodzonych w Polsce, szwedzka statystyka publiczna pomija pochodzenie etniczne, co dotyczy w szczególności Cyganów/Romów i Żydów urodzonych w Polsce, w przypadku których identyfikacja z polskością może być ograniczona (por. Vigerson 1997: 221)

Rysunek 1. Obywatele polscy w Szwecji według płci w latach 1973-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze Spisów Powszechnych (FoB) Statistiska centralbyrån.

Rysunek 2. Osoby urodzone poza Szwecją według płci w latach 2000-2015 (ogółem w latach 1980-2015)

Źródło: Statistiska centralbyrån na podstawie Spisów Powszechnych (FoB)³.

³ Uzyskane przeze mnie z SCB dane dotyczące liczebności zbiorowości polskiej różnią się nieco od publikowanych np. przez H. Vigerson (1997). Niestety nie udało mi się wyjaśnić źródeł tychże różnic.

Mianowicie, pogłębiająca się od połowy lat siedemdziesiątych XX wieku feminizacja zbiorowości polskiej w Szwecji zmniejszyła się od okresu bezpośrednio poprzedzającego akcesję do UE, by w 2008 r. osiągnąć stan równowagi liczebnej pomiędzy płciami. Od 2011 r. obserwowana jest postępująca maskulinizacja populacji obywateli polskich w tym kraju. Przebieg wykresu na rysunku 1 potwierdza występowanie dwóch momentów przełomowych – fali migracji po ogłoszeniu stanu wojennego oraz najbardziej znaczącej ilościowo w historii procesów migracyjnych Polaków do Szwecji, fali poakcesyjnej.

Podsumowując omówienie historii napływów ludności z Polski do Szwecji, można wyodrębnić następujące fale migracyjne: fala migracji w trakcie i bezpośrednio po II wojnie światowej, fala migracji „pomarcowych”, fala migracji ekonomicznych lat siedemdziesiątych XX wieku, fala migracji polityczno-ekonomicznych lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku oraz fala migracji poakcesyjnych.

I.2. Historia organizacji polonijnych w Szwecji

Ze względu na syntetyczny charakter niniejszego opracowania historia ruchu polonijnego zostanie przedstawiona w zarysach, a przytoczone informacje dotyczące poszczególnych organizacji będą miały na celu zobrazowanie szerszych trendów.

Za prekursora polskiego ruchu organizacyjnego w Szwecji uznawany jest, działający w latach 1915-1920 na rzecz niesienia pomocy polskim imigrantom w Szwecji oraz Polakom w kraju, Polski Komitet Pomocy. W dwudziestoleciu międzywojennym działała również w Skanii nieudokumentowana organizacja polonijna, której owocem działalności była przede wszystkim budowa dwóch kościołów (w Oskarström i Bromöll) (Cwirko-Godycka 1997: 5-6). W większej skali polski ruch organizacyjny rozwijał się w Szwecji po rozpoczęciu II wojny światowej, wówczas (w 1939 r.) reaktywowany został Polski Komitet Pomocy, który kontynuował swoją wcześniejszą działalność w nowych warunkach. Było to silne i dobrze zorganizowane stowarzyszenie. Zaangażowanie szwedzkich środowisk polonijnych, w tym poselstwa polskiego i konsula Gustawa Potworowskiego w działalność polskiego ruchu oporu spotkało się jednak z ostrą reakcją Niemiec i ich naciskiem na rząd Szwecji, które doprowadziły do zmiany na stanowisku konsula. Od 1940 r. w Szwecji zaczęto działać polskie szkolnictwo podstawowe i średnie oraz sobotnie szkoły języka polskiego (Cwirko-Godycka 1997: 7-8). Zbiorowość Polska, która znalazła się na terenie Szwecji w wyniku działań wojennych w latach 1939-1945, była oceniana jako świetnie zorganizowana, choć w pewnym sensie odizolowana do społeczeństwa szwedzkiego (Ugglå 1997: 188-189). W 1945 r. powstał Związek byłych Więźniów Politycznych, który wobec nowej sytuacji geopolitycznej i wewnętrznej na ziemiach polskich był skupiony na „walce o wolną Polskę”. Jako że w założeniach organizacja miała być apolityczna, to gdy doszło do jej silnego upolitycznienia, podjęto w 1960 r. decyzję o jej uśpieniu. Po reaktywacji w 1972 r. stowarzyszenie zmieniło profil działalności na kulturalną i otworzyło się na potrzeby młodzieży polonijnej, ponieważ jego członkowie dostrzegli zmianę sytuacji wewnętrznej w Polsce. Do wartych wspomnienia organizacji z tamtych dekad należy Zrzeszenie Studentów Polskich, którego założyciele wywodzili się ze środowiska absolwentów polskiego gimnazjum. Ponadto, opisując czas powojenny, należy wspomnieć o przygotowaniu przez osoby związane z odwołanym poselstwem polskim projektu organizacji ruchu polonijnego. Zakładał on apolityczne

stowarzyszenie wszystkich szwedzkich organizacji polonijnych z równym prawem głosu oraz zachowaniem autonomii działania. Zarząd tej inicjatywy przejął biura i struktury likwidowanego poselstwa, a w dalszej perspektywie utworzono Radę Uchodźstwa Polskiego w Szwecji, która objęła nie tylko organizacje (po)wojenne, ale też „starą” emigrację w Skanii. Powstała organizacja pełniła funkcję rzeczniczą wobec władz szwedzkich i była uznawana w tej roli początkowo przez *Utlänningskommission*, a następnie przez *Statens Invandrarverk*. Od lat powojennych szwedzkie organizacje polonijne wydawały również szereg periodyków adresowanych do środowisk polskich w tym kraju. W obszarze działalności kulturalnej należy odnotować aktywność Towarzystwa Kulturalnego, które promowało kulturę polską w Szwecji, ale również nielegalnie dostarczało do Polski zakazane w kraju publikacje. W latach 1951-1973 w Sztokholmie funkcjonowało Biuro Wolna Europa. (Cwirko-Godycka 1997)

W historii polskiego ruchu organizacyjnego w Szwecji zaznaczył się 1977 r., gdy po długich negocjacjach powołano Federację Uchodźstwa Polskiego oraz 1985 r., gdy przekształcono tę organizację w Kongres Polaków w Szwecji. Działalność Kongresu była od tego czasu skupiona na działaniach pomocowych dla nowych imigrantów z Polski, kształceniu młodzieży polonijnej i działalności kulturalnej. Od lat siedemdziesiątych XX wieku w Szwecji obserwowana była aktywność polskiego ruchu harcerskiego, a od połowy lat osiemdziesiątych zaznaczyły swoją obecność polskie organizacje kobiece. (Cwirko-Godycka 1997: 9-11)

Charakteryzując ruch organizacyjny nie sposób pominąć kwestii napięć czy wręcz otwartych konfliktów pomiędzy środowiskami niepodległościowymi, których organizacje zostały scharakteryzowane powyżej, a środowiskami bardziej przychylnymi państwu polskiemu funkcjonującemu w nowych warunkach geopolitycznych po II wojnie światowej. Pomędzy tymi dwoma biegunami niejednoznaczną pozycję zajmowały ponadto te polskie środowiska w Szwecji, które choć związane były z ideami socjalizmu, to jednocześnie silnie dystansowały się wobec współpracy z rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Ze środowiskami prokomunistycznymi kojarzony był działający w latach 1940-1947 Związek Patriotów Polskich (Kłonczyński 2012: 197-199), którego przewodniczący opuścił Szwecję w ramach akcji repatriacyjnej, by powrócić z emigracją „pomarcową” i założyć Związek Polsko-Żydowski. Z kolei do środowisk o sympatiach socjalistycznych zbliżony był Klub Polski, który jednak stawiał sobie za cel daleko posuniętą neutralność w sprawach relacji z rządem polskim i placówkami dyplomatycznymi w Szwecji. Kontynuacją tej idei wedle niektórych źródeł jest Polski Związek Kulturalny w Goteborgu. (Cwirko-Godycka 1997: 26-31). Jednak sam PZK w informacjach dotyczących organizacji odwołuje się do założonego w 1948 r. Związku Kombatantów Polskich⁴. Jako lojalne wobec władz PRL postrzegano w środowiskach niepodległościowych również zakładane od drugiej połowy lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku Związki Kulturalne. Co ciekawe, przestrzenią spotkań lub może raczej koegzystencji skonfliktowanych ze sobą środowisk szwedzkiej Polonii były polskie kościoły (Cwirko-Godycka 1997: 31-37). Same obszary napięć dotyczyły, wydaje się, przede wszystkim stosunku różnych środowisk polonijnych do PRL, jej władz i służb dyplomatycznych.

⁴ http://pzk.se/historia_organizacji/.

W literaturze przedmiotu Polonia szwedzka jest opisywana jako posiadająca wypracowane struktury organizacyjne oraz świadomość społeczną, która przekłada się na jej obecność w polonijnym życiu organizacyjnym. Ponadto opisywane są przedsięwzięcia, które wskazują na otwartość zakorzenionych w Szwecji środowisk i organizacji na potrzeby i specyfikę nowej migracji – szczególnie poakcesyjnej. Przykładem mogą być działania podjęte przez związki skupione w Zrzeszeniu Organizacji Polonijnych w Szwecji. Wychodząc naprzeciw potrzebom Polaków przybywających do Szwecji po akcesji do UE oferowały one kursy językowe, spotkania informacyjne z przedstawicielami szwedzkiej administracji samorządowej i polskich placówek dyplomatycznych, wsparcie administracyjne czy edukację polonijną dla dzieci. Podejmowano również starania na rzecz zaangażowania migrantów poakcesyjnych w życie organizacyjne Polonii, również poprzez popularyzację działalności organizacji wykraczających poza tradycyjne formy polonijne, takich jak: Polskie Towarzystwo Teatralne w Sztokholmie, Dyskusyjny Klub Filmowy OPON, Międzynarodowa Asocjacja Polskich Kobiet – „Polka” czy Klub Kobiet Sukcesu „Sabat” (Czop 2014).

Wśród funkcjonujących obecnie polskich organizacji imigranckich w Szwecji można wyodrębnić kilka typów ze względu na dominujący profil ich działalności: naczelne/parasolowe (np. Zrzeszenie Organizacji Polonijnych w Szwecji, Kongres Polaków w Szwecji), artystyczne (np. Polskie Towarzystwo Teatralne w Szwecji, Agencja PolArt), informacyjne/medialne (np. Nowa Gazeta Polska, PoloniaInfo), kobiece (np. Stowarzyszenie Polek w Szwecji, Klub Kobiet Sukcesu „Sabat”), kulturalne (np. Związek Szerzenia Kultury DOM POLSKI, Fundacja Polskiej Kultury w Szwecji), zawodowe (np. Polski Związek Medyczny Sztokholm), religijne/wyznaniowe (np. Polski Związek Młodzieży Katolickiej w Malmö), bilateralne (np. Towarzystwo Szwedzko-Polskie) i inne (np. Niezależny Hufiec Harcerstwa Polskiego LS Kaszuby – Sztokholm czy Polski Klub Motocyklowy POLISH RIDERS). Liczbę działających obecnie w Szwecji organizacji polonijnych można oszacować na 80-90.

I.3. Charakterystyka społeczno-demograficzna zbiorowości imigranckiej w Szwecji

W 2015 r. liczebność polskiej zbiorowości imigranckiej w Szwecji wynosiła łącznie 128 535, tj. 85 517 osób urodzonych w Polsce i 43 018 osób pochodzenia polskiego (których jedno lub oboje z rodziców urodziło się w Polsce). Ze względu na sposób publikowania danych dla 2015 r. trudno jest dokładnie określić udział polskich migrantów pierwszego i drugiego pokolenia w całej zbiorowości migrantów w Szwecji – w przybliżeniu stanowią oni około 4,5% tej kategorii mieszkańców. Zbiorowość polska w Szwecji jest w coraz mniejszym stopniu sfeminizowana, biorąc pod uwagę dane dotyczące osób urodzonych w Polsce, czy wręcz zaczyna być zmaskulinizowana, uwzględniając dane dotyczące polskich obywateli – o czym pisałem wcześniej. Szwedzkie służby statystyczne nie publikują bieżących danych, które pozwalałyby scharakteryzować obecny stan polskiej mniejszości w Szwecji w sposób, jaki uczyniła to w 1997 r. Halina Vigerson. Wydaje się jednak, że pewne cechy charakterystyczne szwedzkiej Polonii, które wówczas wyodrębniła ta badaczka, wciąż – pomimo bezprecedensowej w swojej skali fali migracji poakcesyjnych – pozostają aktualne (Vigerson 1997: 219-220):

- polska zbiorowość w Szwecji jest heterogeniczna – jej zróżnicowanie wewnętrzne ma zarówno charakter etniczny (dość licznie obecni w niej są Żydzi i Cyganie/Romowie), jak i klasowy (struktura społeczna zbiorowości migrującej była zróżnicowana w zależności od okresu – można postawić tezę, że w migracjach poakcesyjnych miała ona dotychczas największy przekrój, bo w tym samym okresie migrowali zarówno specjaliści, jak i pracownicy fizyczni, w tym rolni, zarówno mieszkańcy różnej wielkości miast, jak i terenów wiejskich);
- zróżnicowane były okoliczności przyjazdów – truizmem byłoby stwierdzenie, że Polacy w poszczególnych falach migracji przyjeżdżali do Szwecji w zupełnie innych okolicznościach; warto jednak podkreślić, że w przypadku Szwecji różniły się bardzo silnie nawet fale sąsiadujące ze sobą chronologicznie – np. fala „pomarcowa” i fala migracji ekonomicznych z lat siedemdziesiątych. Zróżnicowanie doświadczeń towarzyszących przyjazdom może być czynnikiem stanowiącym wyzwanie dla wewnętrznego zintegrowania szwedzkiej Polonii i sytuacji jej organizacji;
- zmieniały się warunki integracji – w trakcie siedmiu powojennych dekad napływu Polaków do Szwecji zmianie ulegała, z jednej strony, sytuacja społeczna i gospodarcza w tym kraju, a z drugiej strony kształtował się system integracji imigrantów. W efekcie przedstawiciele różnych fal napotykali różne warunki adaptacji, choćby związane z procesem wejścia na rynek pracy, warunkami uzyskania pozwolenia na pobyt czy dostępnością mieszkań; również obecna sytuacja społeczno-ekonomiczna może być uwarunkowana okolicznościami przyjazdu;
- występują dwustronne stereotypy – z jednej strony członkowie społeczeństwa dominującego mieli i mają pewne wyobrażenie o Polakach mieszkających w Szwecji, w którego kształtowaniu duży udział ma dyskurs medialny, z drugiej strony również wśród członków polskiej zbiorowości istnieją silnie zakorzenione stereotypy dotyczące Szwedów – H. Vigerson pisała w 1997 r. o żywym negatywnym stosunku Polaków do Szwecji i Szwedów oraz innych mniejszości etnicznych/narodowych – przytaczam dalej przykład planowanego ataku na ośrodek dla uchodźców (Vigerson 1997: 219-220).

Należy do tego dodać, że szwedzka Polonia jest dość silnie rozproszona terytorialnie, z uwagi na wielkość geograficzną tego kraju, ale również ze względu na różne wzorce migracyjne. Tradycyjnie bowiem zbiorowość polska w Szwecji skupiała się wokół trzech dużych ośrodków miejskich: Sztokholmu, Göteborga i Malmö. Fala migracji poakcesyjnych mogła jeszcze bardziej rozproszyć ją geograficznie, lecz nie są publikowane dane, które pozwoliłyby zweryfikować tę tezę.

II. Charakterystyka Szwecji jako kraju przyjmującego

II.2. Założenia i realizacja polityk imigracyjnych i integracyjnych

Szwecja do II wojny światowej stanowiła kraj o ujemnym bilansie migracyjnym. Sytuację zmienił radykalnie dopiero przeprowadzony na dużą skalę import siły roboczej z Europy Południowej w latach 1950-1975. Już pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku stało się oczywistym, że kilkaset tysięcy pracowników, którzy osiedli wówczas w Szwecji, wbrew początkowym założeniom nie zamierza wracać do państw pochodzenia. Wówczas po raz pierwszy rozpoczęto poważniejszą dyskusję dotyczącą polityki imigracyjnej i integracyjnej. Strumień uchodźczy lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku jeszcze wzmocnił przemianę monoetnicznego przed

II wojną światową społeczeństwa w wielokulturową i wieloetniczną mozaikę, co spotkało się z zauważalną reakcją instytucji państwa szwedzkiego. Dla kształtowania dyskursu, a dalej polityk wobec migracji i integracji, duże znaczenie miało szwedzkie doświadczenie wychodźstwa z przełomu XIX i XX wieku. Najogólniej ujmując, politykę imigracyjną Szwecji w drugiej połowie XX i w XXI wieku należy określić mianem liberalnej (Banas 2011: 11). W efekcie w 2015 r. migranci w pierwszym i drugim pokoleniu (w tym przypadku pisząc o drugim pokoleniu, mam na myśli sytuację, gdy oboje rodziców urodziło się poza Szwecją) stanowili około 22% mieszkańców Szwecji (*Statistiska centralbyrån*).

W kształtowaniu się polityk wobec imigrantów w Szwecji można wyodrębnić dwa zasadnicze etapy. Pierwszy rozpoczął się po koniec lat sześćdziesiątych XX wieku, gdy pojawiła się idea tworzenia relacji społecznych na bazie trzech fundamentalnych zasad: respektowania odmienności (rasowej, etnicznej, religijnej, kulturowej), jednakowego traktowania każdej jednostki na rynku pracy oraz prawa imigrantów do bezpłatnej nauki języka szwedzkiego. Powstałe na bazie kanadyjskich doświadczeń tworzenia polityki wielokulturowości zręby „polityki wobec imigrantów” (*invandrarpolitiken*) opierały się na trzech filarach:

- 1) równości – przede wszystkim w odniesieniu do rynku pracy;
- 2) wolności – w wyborze praktykowania rodzimej kultury lub adaptacji do kultury szwedzkiej;
- 3) współpracy – rozumianej jako wspieranie przez państwo inicjatyw imigranckich, zwłaszcza działalności organizacji etnicznych, które traktowano jako stronę w dialogu między społeczeństwem większościowym i mniejszościami (Banas 2011: 11-12).

Instytucją odpowiedzialną za realizację zaprojektowanej wówczas polityki wobec imigrantów stał się powołany w 1969 r. Urząd Imigracyjny (*Statens Invandrarverket – SIV*), który wydawał decyzje o legalności pobytu, kształtował relacje międzyetniczne oraz prowadził kampanie społeczne dotyczące różnorodności kulturowej. Ze względu na rosnącą falę uchodźców, polityka wobec uchodźców (*flyktingspolitiken*) z biegiem czasu zyskała osobny status, a instytucją odpowiedzialną za jej realizację stał się Zarząd ds. Rynku Pracy (*Arbetsmarknadsstyrelsen*). Państwo szwedzkie zapewniało uchodźcom opiekę medyczną i psychologiczną, miejsce zamieszkania i pracy oraz naukę języka szwedzkiego i zawodu. W 1985 r. zmianie uległa struktura instytucjonalna systemu – zadania dotyczące uchodźców przejął Urząd Imigracyjny (SIV), a współodpowiedzialne za realizację działań na rzecz włączania imigrantów, w tym uchodźców, stały się gminy. SIV pełnił od tego momentu raczej funkcje nadzorujące i związane z finansowaniem działań. W 1986 r. wprowadzono również rozwiązania prawne i instytucjonalne przeciw dyskryminacji ze względów etnicznych (Banas 2011: 13).

W następstwie nasilenia ataków o charakterze ksenofobicznym na imigrantów w Szwecji w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i na początku pierwszej dekady XXI wieku (por. Nordin 2005) wprowadzono nowe rozwiązania legislacyjnej, dyspozycje dla służb porządkowych, akcje dotyczące kształtowania dyskursu publicznego mające zapobiegać rasizmowi oraz programy społeczne dla społeczności imigranckich, które miały na celu poprawę ich sytuacji. Szwedzka recesja gospodarcza lat dziewięćdziesiątych połączona z napływem fali uchodźców z Iraku i państw byłej Jugosławii były przedstawiane jako dwa zasadnicze źródła ówczesnej radykalizacji

nastrojów (Bunar 2007). Imigranci stali się w pewnym sensie tzw. kozłem ofiarnym sytuacji makroekonomicznej. To wówczas rozpoczął się kolejny etap w projektowaniu i realizacji szwedzkiej polityki wobec imigrantów – za przełomowy uznaje się 1997 r. Nowa koncepcja została nazwana polityką integracyjną (*integrationspolitiken*). W jej myśl strony – grupy mniejszościowe i społeczeństwo dominujące – otrzymywały te same prawa i możliwości, ale też, co wcześniej nie było jednoznacznie wyrażane, obowiązki. Funkcjonujący wcześniej Urząd Imigracyjny zastąpił Urząd Integracyjny, który zaczął pełnić rolę koordynującą w systemie integracyjnym. Rolę wykonawczą przejęły ministerstwa, województwa oraz gminy, co miało zmienić dotychczasową percepcję kwestii imigrantów jako problemu państwa i jego centralnych instytucji. Na poziomie dokumentów politycznych i dyskursu imigranci przestali być traktowani jako „inna” zbiorowość, która nie tworzy z grupą większościową trwałej więzi. Po 1997 r. nastąpił zwrot ku imperatywowi integracji, a nie koegzystencji – zakładano, że „wieloetniczne i wielorasowe społeczeństwo powinno korzystać z całości swego potencjału budowanego z kulturowo, etnicznie i rasowo odmiennych elementów składowych” (Banas 2011: 14).

Mimo że Szwecja tradycyjnie jest uznawana za najbardziej przyjazne imigracji oraz prointegracyjne państwo w Europie, to należy podkreślić, że w ostatnich latach system ten uległ zauważalnym przeobrażeniom. Z jednej strony ograniczono przywileje socjalne, a z drugiej zwiększono nacisk na proces realnej integracji ze społeczeństwem szwedzkim. Problemem pozostała weryfikacja efektywności prowadzonej polityki integracyjnej oraz istniejący problem marginalizacji imigrantów. Prowadzone badania i analizy dowodzą występowania w ich przypadku segregacji przestrzennej w ubogich dzielnicach szwedzkich miast, niezadowolającej sytuacji mieszkaniowej i stanu zdrowia, rosnącego poziomu bezrobocia czy niższych niż wśród rdzennych Szwedów osiągnięć szkolnych (Lesińska, Stefańska 2010: 14, Banas 2011: 18-20).

Odnosząc się do kwestii specyfiki założeń i realizacji polityk imigracyjnych i integracyjnych wobec zbiorowości polskiej w Szwecji należy skonstatować, że bywały one specyficzne jedynie w pewnych okresach historycznych. Przede wszystkim znaczenie miała tutaj wewnętrzna sytuacja w Polsce – wydaje się, że władze szwedzkie brały ją szczególnie pod uwagę w trzech momentach: w trakcie II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu, w latach następujących po wydarzeniach marcowych w 1968 r. oraz w okresie stanu wojennego i latach następujących. Bezpośrednio po II wojnie światowej władze szwedzkie wyraźnie różnicowały swoją politykę wobec imigrantów – o ile np. mieszkańcy krajów nadbałtyckich powszechnie otrzymywali pozwolenie na pobyt w Szwecji, to Polacy uzyskiwali prawo pobytu znacznie rzadziej. W kolejnych latach zliberalizowano politykę wobec Polaków, którzy nie chcieli wracać do kraju – umożliwiano im stały pobyt, jeśli byli w stanie wykazać, że istnieje uzasadniony, inny niż ekonomiczny, powód odmowy powrotu. W kolejnych dekadach – w tym w okresie następującym po 1968 r. – władze szwedzkie trzymały się ściśle postanowień Konwencji Genewskiej dotyczących warunków ubiegania się o azyl polityczny. Azylu udzielano zatem uciekinierom, którzy wskazali polityczne powody pozostania w Szwecji wymagane przez zapisy konwencji lub mogli po powrocie do Polski obawiać się represji. Nieco inaczej sprawa miała się w czasie stanu wojennego w Polsce, gdy przebywającym wówczas w Szwecji Polakom umożliwiono specjalną decyzją ubieganie się o stały pobyt. Jakkolwiek można też postawić przeciwną tezę

i stwierdzić, że przyjmowanie przez Szwecję uchodźców z Polski po 1945 r. było elementem szerszej polityki zagranicznej, która była zorientowana na budowanie dobrych relacji z państwami bloku wschodniego przy jednoczesnym demonstrowaniu dezaprobaty dla ich systemów, które ograniczały prawa swoich obywateli (Kłonczyński 2015: 248).

Od 2004 r. migracje Polaków do Szwecji mają charakter mobilności wewnątrzunijnej, zatem ma wobec nich zastosowanie prawo swobodnego przepływu osób i powiązane z nim przepisy Unii Europejskiej.

II.2. Uwarunkowania formalno-prawne i finansowe funkcjonowania organizacji imigranckich

Biorąc pod uwagę uwarunkowania formalnoprawne szwedzkiego systemu integracyjnego, sytuację organizacji imigranckich, w tym polonijnych, należy uznać w tym kraju za korzystną. Jak wspomniałem w poprzednim podrozdziale, w polityce wobec imigrantów organizacje etniczne zajmowały szczególne miejsce już od końca lat sześćdziesiątych XX wieku. Tego typu zrzeszenia traktowano jako stronę w dialogu między społeczeństwem większościowym i mniejszościami, w wyniku czego to przede wszystkim za ich pośrednictwem finansowane przez państwo szwedzkie były i są inicjatywy etniczne. Struktura funkcjonowania organizacji etnicznych w Szwecji przypomina piramidę, na której szczycie znajduje się Związek Organizacji Etnicznych w Szwecji (*Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige – SIOS*)⁵. Jest to organizacja zrzeszająca 21 największych organizacji mniejszościowych w Szwecji reprezentujących około 350 stowarzyszeń lokalnych. W efekcie SIOS stanowi głos prawie 75 000 członków zrzeszonych w organizacjach, które łącznie reprezentuje.

Istniejący w Szwecji system finansowania organizacji etnicznych może mieć jednak dla tychże stowarzyszeń również negatywne konsekwencje. Państwo szwedzkie monitoruje bowiem ich działalność i istotnie wpływa na charakter i kierunek podejmowanych przez nie inicjatyw. Literatura przedmiotu wskazuje, że przedsięwzięcia realizowane przez organizacje etniczne w Szwecji w wysokim stopniu odnoszą się do systemu aksjonormatywnego tego kraju, zwiększa to bowiem prawdopodobieństwo uzyskania dodatkowych funduszy. Zaś uzależnienie wysokości dotacji od liczby członków sprawia, że ważnym obszarem aktywności organizacji jest pozyskiwanie i utrzymywanie bazy członkowskiej. Szwedzki system integracyjny premiuje również organizacje etniczne, które zachowują apolityczny i neutralny wyznaniowo charakter (Baser 2015). W konsekwencji wydaje się, iż istniejące w Szwecji struktury możliwości politycznych (*political opportunity structure – POS*) dla organizacji etnicznych mają znaczący wpływ również na funkcjonowanie polskich organizacji imigranckich. W pewnym sensie zmiana z początku XXI wieku, gdy system finansowania organizacji etnicznych został ściśle podporządkowany celom tworzonej polityki integracyjnej, sprawiła, że zaczęły być premiiowane te zrzeszenia, które są zasilane nowymi falami migracyjnymi, a stawiane w trudniejszym położeniu organizacje „starych” migracji (Camauër, Council 2002: 11). Migracje poakcesyjne Polaków były zatem korzystne dla istniejących wcześniej organizacji polonijnych, pozwoliły im bowiem lepiej korzystać z istniejącej POS. Może to być istotny kontekst

⁵ <http://www.sios.org/om-oss.html/>.

dla interpretacji przywołanego wcześniej otwarcia „starych” organizacji na „nowych” imigrantów w polskiej zbiorowości.

II.3. Dyskurs publiczny o imigrantach i ich organizacjach

Dyskurs publiczny wobec imigrantów w Szwecji wydaje się generalnie im przychylny, na co wpływ ma fakt, że instytucje odpowiadające za politykę imigracyjną i integracyjną są na tym polu aktywne i współkształtują przebieg debaty publicznej. Nastroje społeczne, a co za tym idzie również dyskurs publiczny, mają tendencję do radykalizowania się w okresach gospodarczej dekonjunkcji lub stagnacji – jak np. w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku czy w pewnej mierze również w ostatnich latach. Kryzys ekonomiczny odczuwalny mocno w Szwecji od lat 2008-2009 przyczynił się do zwiększenia w debacie publicznej obecności postulatów zaostrzenia kontroli napływu imigrantów, obniżenia standardów opieki społecznej dla niepracujących cudzoziemców czy wreszcie podejmowania działań na rzecz ich powrotów do państw pochodzenia. Odbyła się również debata nad wprowadzeniem warunku znajomości języka szwedzkiego do otrzymania szwedzkiego obywatelstwa, w efekcie której tę propozycję odrzucono (Lesińska, Stefańska 2010: 14). Radykalizowanie się nastrojów społecznych spotyka się jednak z reakcją instytucji działających na rzecz integracji i przeciwdziałających ksenofobii, jak to miało miejsce w latach 2003-2004, gdy podjęto w debacie publicznej kwestię rasizmu i islamofobii (Bevelander, Otterbeck 2010)⁶.

Debata, która w dużej mierze dotyczyła Polaków, odbyła się w Szwecji w okresie poprzedzającym akcesję w 2004 r. i dotyczyła kwestii otwarcia lub ograniczenia dostępu do szwedzkiego rynku pracy dla obywateli nowych państw członkowskich. Przeważało wówczas stanowisko, które wyraziło się w odrzuceniu przez szwedzki parlament proponowanych przez rząd ograniczeń, a decyzja ta była w kolejnych latach określona mianem trafnej, o czym piszę dalej. Przeprowadzone na początku XXI wieku analizy wskazały, że z jednej strony Polska była wówczas przedstawiana przez szwedzkie media jako kraj o niskim standardzie życia i dużych problemach dostosowawczych ogromnego sektora rolniczego. Z drugiej strony prezentowano korzyści dla szwedzkich firm wynikające z siły nabywczej Polaków oraz podkreślano pozytywny wpływ niskich zarobków w Polsce na pozyskiwanie specjalistów na szwedzki rynek pracy (Fałkowski et al. 2000: 109-125).

W ostatnich latach temat obecności Polaków w Szwecji bardziej intensywnie pojawia się w szwedzkiej debacie publicznej raczej akcydentalnie. Z szerokim oddźwiękiem, zarówno w mediach szwedzkich, jak i innych państw europejskich spotkało się na przykład zdarzenie z udziałem Polaków, którzy planowali atak na ośrodek dla uchodźców w Nynashamn. Atak został udaremniony, a szwedzka policja aresztowała 14 Polaków, jednak ze względu na wywołanie kwestii uchodźczej oraz radykalizowania się nastrojów części szwedzkiego społeczeństwa o prawicowych poglądach politycznych był to temat silnie obecny w dyskursie medialnym⁷. W ostatnich

⁶ Co ciekawe, badanie z 2009 r. pokazało, że postawy Szwedów wobec muzułmanów były zbliżone do ich postaw wobec innych kategorii imigrantów (Strabac, Aalberg, Valenta 2014).

⁷ Temat był obecny w głównych szwedzkich dziennikach (np. „Dagens Nyheter”, „Svenska Dagbladet”, „Sydsvenska Dagbladet”) oraz tabloidach (np. „Aftonbladet”) <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article>

miesiącach w szwedzkich mediach pojawiały się także krytyczne głosy wobec działań ustawodawczych podejmowanych przez rząd Beaty Szydło. Teksty dotyczące przeprowadzanych zmian ustawodawczych i reakcji społecznych na nie (oraz ich szerokiego kontekstu) publikowali zarówno dziennikarze szwedzcy (także polskiego pochodzenia (Zaremba 2016)), jak i Polacy związani ze Szwecją (Jastrun 2016). Trudno przewidzieć, jak tego typu publikacje wpłyną na percepcję społeczną Polaków w Szwecji, interesujące jest natomiast, że obecny w nich dyskurs w pewnym stopniu nawiązuje do sytuacji wewnętrznej w Polsce lat osiemdziesiątych XX wieku, gdy społeczeństwo szwedzkie wyrażało daleko idącą sympatię i solidarność ze społeczeństwem polskim będącym w konflikcie z ówczesnymi władzami.

Pewnym problemem, który nie dotyczy co prawda bezpośrednio polskiej diaspory w Szwecji, ale pośrednio rzutuje na jej postrzeganie, jest pojawianie się w szwedzkiej prasie sformułowania „polskie obozy koncentracyjne”. Takie zdarzenia spotykają się z reakcjami nie tylko służb dyplomatycznych, ale również środowisk polonijnych⁸. Jest to kwestia o tyle problematyczna, że publikacjom dotyczącym Holocaustu w prasie szwedzkiej często towarzyszy nawiązywanie do kwestii polskiej – w odniesieniu do lokalizacji obozów koncentracyjnych i występowania w Polsce antysemityzmu w okresie II wojny światowej (Fałkowski et al. 2000: 122).

II.4. Dominujące postawy społeczeństwa Szwecji wobec imigrantów i ich organizacji

Wiedzy o postawach Szwedów wobec kwestii migracji dostarczają wyniki badania Eurobarometr prowadzonego cyklicznie przez Komisję Europejską. W ostatnim pomiarze przeprowadzonym w listopadzie 2015 r. opinie badanych w Szwecji były wobec migracji obywateli innych państw członkowskich Unii Europejskiej zauważalnie bardziej pozytywne niż średnie odnotowane w całej UE. Szwedzi wyróżniali się też ponadprzeciętnie pozytywnym stosunkiem wobec migracji z UE na tle nacji krajów uwzględnionych w projekcie badawczym „Polskie organizacje imigranckie w Europie”, co obrazuje poniższy rysunek.

Nie zmienia to faktu, że Szwedzi traktują migrację jako jedną z najważniejszych kwestii, którym stawia czoła ich kraj – w tym przypadku udział wskazań przewyższał średnią unijną (Szwecja – 28% wskazań, UE – 23%). Prawdopodobnie wiąże się to z bieżącym kryzysem uchodźczym w UE oraz skutkami polityki azylowej, którą dotychczas wdrażały władze szwedzkie. Należy jednocześnie podkreślić, że Szwedzi postrzegają kwestię migracji jako równie ważką co system opieki zdrowotnej i zabezpieczenia społecznego (29%) oraz kwestie środowiskowe, klimatyczne i energetyczne (23%), a mniej istotną niż stan ich systemu edukacyjnego (38%) czy poziom bezrobocia (40%) (European Commission 2015). Szczegółowych danych dotyczących postaw Szwedów wobec imigrantów z Polski dostarczają natomiast wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS) przeprowadzonego w 2014 r.⁹

22242987.ab; <http://www.dn.se/nyheter/sverige/uppmanade-pa-facebook-sla-tillbaka>;

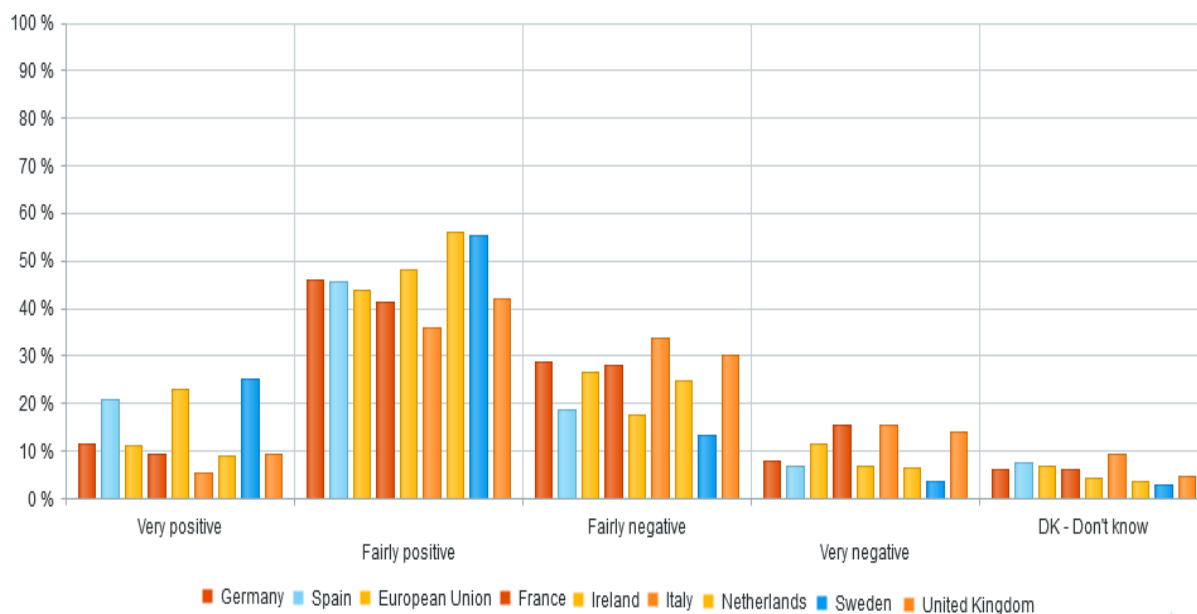
<http://www.svd.se/14-anhallna-for-planerad-misshandel>;

<http://www.sydsvenskan.se/sverige/14-anhallna-for-planerad-misshandel/>.

⁸ <http://www.poloniainfo.se/artykul.php?id=846/>.

⁹ Niestety nie jest możliwe odtworzenie zmienności tych postaw w czasie, gdyż odpowiednie zmienne zostały wprowadzone do kwestionariusza ESS dopiero w 2014 r.

Rysunek 3. Odczucia wobec imigracji obywateli innych państw członkowskich Unii Europejskiej

Źródło: Eurobarometr 11/2015.

Tabela 2. Akceptacja przyjazdu i zamieszkania wysoko wykwalifikowanych specjalistów z Polski do danego kraju (w %)

	Niemcy	Irlandia	Holandia	Norwegia	Szwecja	Ogółem
Zezwalać dużej liczbie osób na przyjazd i zamieszkanie	48	23	18	35	41	33
Zezwalać pewnej liczbie osób	42	42	45	50	45	46
Zezwalać tylko nielicznym	8	28	25	14	12	16
Nie zezwalać nikomu	2	7	12	1	2	5
Ogółem	100	100	100	100	100	100

Źródło: ESS 2014.

Tabela 3. Akceptacja przyjazdu i zamieszkania niewykwalifikowanych pracowników fizycznych z Polski do danego kraju (w %)

	Niemcy	Irlandia	Holandia	Norwegia	Szwecja	Ogółem
Zezwalać dużej liczbie osób na przyjazd i zamieszkanie	19	10	6	19	25	15
Zezwalać pewnej liczbie osób	41	28	30	44	42	39
Zezwalać tylko nielicznym	28	37	36	31	23	31
Nie zezwalać nikomu	11	25	28	6	10	16
Ogółem	100	100	100	100	100	100

Źródło: ESS 2014.

Na podstawie danych z ESS szwedzkie społeczeństwo można określić mianem dość otwartego na przyjazd i zamieszkanie w Szwecji polskich migrantów ekonomicznych. Postawy respondentów różnicowały jednak kompetencje i poziom wykształcenia potencjalnych pracowników z Polski (różnice przedstawiają powyższe tabele). Mianowicie 41% Szwedów uczestniczących w tym badaniu akceptowało dużą skalę migracji specjalistów z Polski, podczas gdy odpowiedni wskaźnik w odniesieniu do pracowników fizycznych wynosił jedynie 25%. Natomiast za silnym ograniczeniem lub uniemożliwieniem migracji polskich specjalistów opowiadał się co siódmy uczestnik badania (odpowiednio 12% i 2% wskazań). W odniesieniu do polskich pracowników o niskich kwalifikacjach sceptyczne opinie wyrażał już co trzeci badany Szwed, 23% oczekiwało silnego ograniczenia przyjazdów, a 10% ich uniemożliwienia. Wśród państw wybranych do badania w niniejszym projekcie sondaż ESS dostarcza danych o postawach wobec migracji Polaków jeszcze dla Niemiec, Irlandii, Holandii i Norwegii. Na tym tle Szwedzi jawią się jako należący do najbardziej otwartych na przybycie i zamieszkanie polskich migrantów ekonomicznych – zarówno wysoko, jak i nisko wykwalifikowanych.

III. Bilateralne relacje między Polską a Szwecją

III.1. Charakterystyka stosunków politycznych w XX i XXI wieku

Dla zagadnień podejmowanych w niniejszym raporcie oraz całym projekcie badawczym istotne wydają się relacje bilateralne datujące się od okresu dwudziestolecia międzywojennego. Odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 r. zostało przychylnie przyjęte przez władze szwedzkie. Kolejne dwie dekady wzajemnych stosunków również upływały w atmosferze współpracy, która odbywała się na niwie dyplomatycznej, kulturalnej, akademickiej i w znaczącej mierze również gospodarczej. Co prawda szwedzki imperatyw zachowania „neutralności”¹⁰ w stosunkach międzynarodowych uniemożliwiał zaangażowanie tego kraju w realizację inicjatyw politycznych, które zabezpieczałyby pozycję Polski w łańdźu geopolitycznym, szczególnie w drugiej połowie lat trzydziestych XX wieku. Jednak badacze przedmiotu uznają, że życzliwość i zainteresowanie władz szwedzkich wobec Polski w latach międzywojennych wpłynęły pozytywnie na ich postawę wobec Polski i Polaków podczas II wojny światowej (Och 1997: 171-175).

Polityczne stosunki bilateralne między Polską a Szwecją wydawały się wpływać na sytuację polskiej zbiorowości i polskich organizacji w tym kraju w największym stopniu w latach 1945-1989, a szczególnie w okresie stalinizmu w Polsce. Badania historyczne dotyczące tego okresu wskazują, że w czasie następującym tuż po II wojnie światowej stosunki między dwoma krajami rozwijały się „żywo i obiecująco” (Mizerska-Wrotkowska 2015: 81). Wówczas też podejmowano próby szybkiego i sprawnego przeprowadzenia repatriacji obywateli polskich. Agitacja wśród polskich uchodźców rozproszonych po Szwecji za pośrednictwem poselstwa, konsulatu i misji repatriacyjnej nie dotyczyła natomiast ludności żydowskiej (Kłonczyński 2010: 73-87). Pewna

¹⁰ Historycy spierają się co do faktycznej neutralności Szwecji i jej ewentualnej roli w rozwoju siły militarnej hitlerowskich Niemiec, jednak ze względu na złożoność tej kwestii jedynie sygnalizują ją w tym miejscu.

stagnacja w stosunkach bilateralnych obserwowana od 1947 r., na co wpływ miała sytuacja geopolityczna (Mizerska-Wrotkowska 2015: 81), zbiegła się w czasie z konfliktem władz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z działaczami emigracji niepodległościowej dotyczącym akcji repatriacyjnej. Uchodźcy, którzy nie zamierzali wrócić do kraju, oraz ich organizacje stali się przedmiotem ostrych ataków polskich przedstawicielstw dyplomatycznych. Paradoksalnie, korzystnie rozwijające się stosunki polsko-szwedzkie w kolejnych latach (pierwsza połowa lat pięćdziesiątych XX wieku) powodowały zaostrzenie polityki PRL wobec środowisk emigracyjnych. W obawie przed przełożeniem się krytycznych ocen sytuacji w Polsce prezentowanych przez dziennikarzy polonijnych w gazetach szwedzkich na relacje szwedzko-polskie podejmowano inwigilację oraz próby dyskredytowania działaczy emigracyjnych jak i rozbijania ich organizacji. Odwrót od takiej strategii nastąpił w wyniku przemian politycznych w Polsce z lat 1955–1956, rozpoczęto wówczas instrumentalne działania wobec szwedzkiej Polonii, które miały na celu zaangażowanie jej do działań na rzecz poprawy atmosfery w relacjach bilateralnych. Miało to służyć odbudowie polsko-szwedzkiej wymiany handlowej i poszerzeniu współpracy politycznej. Rozproszenie geograficzne i robotniczy charakter licznej części środowisk polskich sprawiały, że pozostawały one w większości apolityczne. Z kolei środowiska emigracji niepodległościowej zachowały daleko idący dystans wobec inicjatyw przedstawicielstw dyplomatycznych oraz organizacji kojarzonych z władzami komunistycznymi. Wobec organizacji i środowisk krytycznie postrzegających PRL władze polskie pozostały ostrożne, jednak podejmowanie przez służby specjalne działań na skalę sprzed 1955 r. nigdy nie powróciło (Kłonczyński 2010: 85). Doświadczenia tego okresu oraz charakter zbiorowości polskiej w Szwecji przyczyniły się do słabego oddziaływania na szwedzką diasporę Towarzystwa „Polonia” w kolejnych dekadach (Kłonczyński 2012: 237). W kolejnym dziesięcioleciu należy odnotować otwartą politykę władz szwedzkich wobec uciekinierów z Polski, którzy opuścili kraj w następstwie wydarzeń z 1968 r. Otwartość rządu tego kraju przyczyniła się do przyjazdu kilku tysięcy polskich Żydów i Romów, którzy otrzymywali azyl jako uchodźcy ze względu na prześladowania polityczne.

Kolejnym istotnym dla środowisk polonijnych momentem w kształtowaniu się polsko-szwedzkich relacji bilateralnych było z pewnością podpisanie w 1974 r. umowy wzajemnie znoszącej obowiązki wizowy i ułatwiającej ruch turystyczny (patrz poniżej – podrozdział III.2.). Otworzyło to drogę do Szwecji licznym robotnikom sezonowym, zatrudnionym przede wszystkim w rolnictwie, spośród których część decydowała się na pobyt stały. Kłopotliwość egzekwowania zapisów dotyczących aktywności na rynku pracy Polaków przyjeżdżających do Szwecji teoretycznie w celach turystycznych powodowała pewne napięcia pomiędzy oboma krajami (Kłonczyński 2012: 39-40). Cała tzw. dekada Gierka jest uznawana za okres znaczącego rozwoju kontaktów polsko-skandynawskich, w tym w szczególności polsko-szwedzkich. Wydarzenia początku lat osiemdziesiątych w Polsce miały duże znaczenie dla relacji bilateralnych. W 1980 r. władze szwedzkie podjęły szereg działań pomocowych, takich jak ułatwienie Polsce dostępu do kredytów, odroczenie spłaty dotychczasowych zobowiązań czy zastosowanie pewnych form pomocy humanitarnej. Wprowadzenie stanu wojennego w 1981 r. spotkało się z umiarkowaną reakcją władz szwedzkich – z jednej strony decyzję władz polskich poddano krytyce i wezwano do uwolnienia osób internowanych

i zniesienia stanu wojennego, ale z drugiej strony podkreślano konieczność autonomicznego rozwiązania przez władze polskie tej kryzysowej sytuacji i nie zgadzano się na takie sposoby wywierania presji, jak np. sankcje gospodarcze wobec Polski. Specjalną decyzją władze szwedzkie umożliwiły Polakom przebywającym w tym kraju 13 grudnia 1981 r. staranie się o prawo stałego pobytu. W tym okresie również szwedzkie związki zawodowe i społeczeństwo silnie zaangażowały się w pomoc humanitarną dla Polaków, podkreślając solidarność z Polakami w sprzeciwie wobec działań władz komunistycznych. Druga połowa lat osiemdziesiątych XX wieku to ocieplenie stosunków bilateralnych, które dodatkowo wzmocniły przemiany systemowe rozpoczęte po 1989 r. w Polsce – w Szwecji polska transformacja ustrojowa została przyjęta bardzo pozytywnie (Mizerska-Wrotkowska 2015: 87-104). Władze szwedzkie do kwestii wczesnych starań władz polskich o przystąpienie do UE podchodziły z pewną rezerwą, były bowiem wówczas skupione na własnym procesie akcesyjnym. Jednak kolejne lata przyniosły wsparcie Szwecji dla polskich starań akcesyjnych. Pewnym obszarem napięć była kwestia migracji zarobkowych w okresie przedakcesyjnym. Z jednej strony władze szwedzkie początkowo obawiały się nasilenia problemu obecności nielegalnych polskich imigrantów, z drugiej strony władze polskie wyrażały obawy wobec skali zjawiska „drenażu mózgow”. Problemem podnoszonym w kontaktach bilateralnych było również zjawisko wykorzystywania polskich pracowników sezonowych przez szwedzkich pracodawców i agencje zatrudnienia. Władze szwedzkie w okresie bezpośrednio poprzedzającym przystąpienie Polski do UE stosowały politykę ułatwiania kontynuowania pobytu polskim pracownikom dobrze zintegrowanym na szwedzkim rynku pracy (Mizerska-Wrotkowska 2015: 117-144).

Akcesję Polski do UE poprzedziło odrzucenie przez *Riksdag* propozycji rządu premiera G. Perssona wprowadzenia dla obywateli nowych państw członkowskich dwuletniego okresu przejściowego w dostępie do szwedzkiego rynku pracy. Z czasem okazało się, że napływ środkowoeuropejskich, w tym polskich migrantów ekonomicznych do Szwecji był mniejszy od spodziewanego, a nowo przybyłe osoby nie nadużywały, wbrew wcześniejszym obawom, szwedzkiego systemu zabezpieczeń społecznych. Decyzja o pełnym otwarciu rynku pracy dla Polaków była w związku z tym oceniana jako trafna. Pojawiały się natomiast pewne napięcia pomiędzy polskimi pracownikami a szwedzkimi związkami zawodowymi, które postrzegały ich jako zagrożenie dla istniejącego w Szwecji ładu w obszarze stosunków pracy. Gotowość wielu Polaków do wykonywania pracy za wynagrodzenie niższe niż oczekiwane przez Szwedów czy pracy na czarno była traktowana jako zagrożenie dla np. obowiązywania zbiorowych układów pracy¹¹. Polityka państwa wobec tej kwestii w dużej mierze zależy od bieżącej sytuacji politycznej, gdyż wzmacnianie się ugrupowań centroprawicowych prowadzi do kontestacji działań prozwiązkowych (Mizerska-Wrotkowska 2015: 203-212). Poakcesyjne stosunki polsko-szwedzkie nie traktowały jako kluczowe spraw społecznych, także tych związanych z sytuacją Polaków w Szwecji. Relacje bilateralne skupiają się raczej na sprawach: polityki europejskiej, polityki bezpieczeństwa i obrony, energii i zagadnień klimatycznych, handlu, inwestycji czy rozwoju regionu Morza

¹¹ *Nota bene* badanie dotyczące powodów akceptowania przez polskich pracowników w Szwecji gorszych niż im należne warunków pracy wykazało, że wynikało ono z podporządkowania emigracji ekonomicznej imperatywowi realizacji celu, mającego charakter projektu życiowego, po powrocie do Polski (np. budowy domu czy założenia przedsiębiorstwa) (Thörnqvist, Bernhardsson 2014).

Bałtyckiego (Ministerstwo Spraw Zagranicznych). Kwestia wyzwań z zakresu polityki społecznej, w ramach której mogłyby się mieścić sprawy istotne dla szwedzkiej Polonii, w dokumentach programowych dotyczących relacji bilateralnych znalazła się dopiero pod koniec 2013 r.

III.2. Charakterystyka umów i porozumień międzynarodowych między Polską a Szwecją

Pomiędzy Polską a Szwecją nie występują znaczące umowy dwustronne, które determinowałyby przebieg procesów migracyjnych i pozycję polskich migrantów w Szwecji. Do ciekawostek należy zaliczyć nieobowiązujące już Porozumienie między Polską a Szwecją o wzajemnym udzieleniu obywatelom polskim i szwedzkim prawa korzystania ze świadczeń na wypadek bezrobocia, podpisane w Warszawie dnia 13 września 1937 r. Natomiast istotniejszym wydarzeniem było z pewnością wejście w życie Umowy między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Królestwa Szwecji o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego, podpisanej w Warszawie dnia 9 kwietnia 1974 r.¹² W pewnym zakresie na sytuację polskich migrantów ekonomicznych w Szwecji w ostatnich dekadach wpływały akty prawne regulujące kwestie fiskalne: Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Królestwa Szwecji w sprawie zapobiegania podwójnemu opodatkowaniu w zakresie podatków od dochodu i majątku, podpisana w Sztokholmie dnia 5 czerwca 1975 r. oraz Ustawa z dnia 18 maja 2005 r. o upoważnieniu do ratyfikacji Konwencji między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Królestwa Szwecji w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu, podpisanej w Sztokholmie dnia 19 listopada 2004 r. Należy również odnotować podpisanie Umowy między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Królestwa Szwecji w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji, sporządzonej w Warszawie dnia 13 października 1989 r., jednak regulowała ona kwestie dotyczące niewielkiej kategorii polskich obywateli prowadzących działalność gospodarczą i inwestycje w Szwecji.

Kluczowe ramy stosunków gospodarczych, politycznych i społecznych między Polską a Szwecją wytycza przede wszystkim Traktat Akcesyjny podpisany w Atenach w dniu 16 kwietnia 2003 r. oraz dalsze akty prawne UE ratyfikowane na tej podstawie. Za najbardziej aktywną należy uznać prawdopodobnie współpracę gospodarczą, która prowadzona jest w ramach przynależności do UE i dotyczy realizacji wspólnej polityki handlowej. W pewnym stopniu stosunki między Polską a Szwecją reguluje, zwłaszcza w aspekcie ekonomicznym, przynależność obu państw do międzynarodowych organizacji o charakterze gospodarczym, np. *WTO* czy *OECD*.

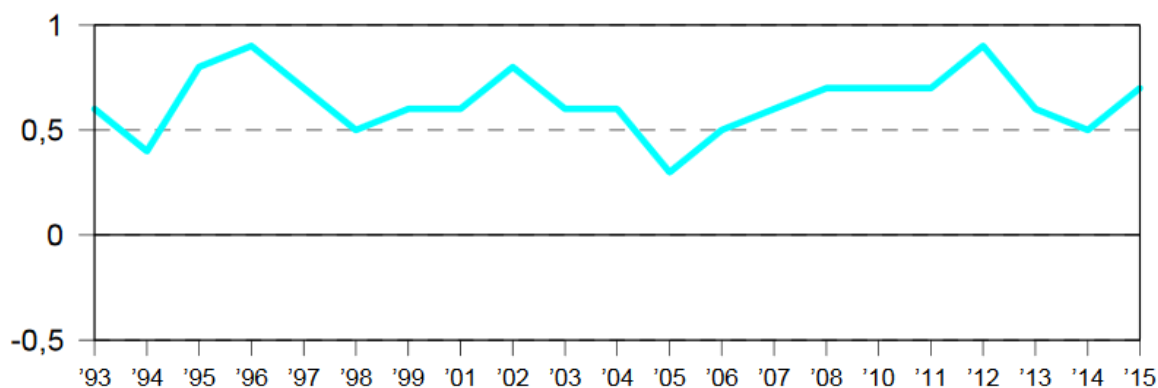
III.3. Dominujące wzajemne postawy społeczeństw Polski i Szwecji

Postawy Polaków wobec Szwedów i ich zmiany w czasie można odtworzyć dość precyzyjnie dzięki temu, że narodowość ta jest uwzględniana w przeprowadzanych cyklicznie od 1993 r. sondażach Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS).

¹² Umowa została wypowiedziana kilka dni po rozpoczęciu stanu wojennego, gdy na granicy szwedzkiej pojawiła się grupa polskich Romów z paszportami w jedną stronę (por. Kłoczyński 2012: 40).

W najnowszym badaniu z 2015 r. Szwedzi należeli do nacji, które Polacy darzyli największą sympatią – niemal połowa badanych (46%) deklarowała sympatię, prawie jedna trzecia (29%) obojętność, a jedynie co siódmy (14%) niechęć. Spośród trzydziestu dwóch narodowości wziętych pod uwagę w tym pomiarze Szwedzi znaleźli się na piątej pozycji za Włochami, Hiszpanami, Czechami i Słowakami, a przed Węgrami, Anglikami czy Amerykanami. Stosunek Polaków do Szwedów zmieniał się w czasie, jednak trudno wskazać na trend tych zmian, co unaocznia poniższy rysunek. Obecny stosunek nie odbiega znacząco od zarejestrowanego na początku okresu monitorowania (1993 r.). Na tle innych nacji można stwierdzić, że wskaźnik ten pozostaje relatywnie stabilny, a Szwedzi w polskim społeczeństwie wzbudzają zdecydowanie więcej sympatii niż antypatii (Centrum Badania Opinii Społecznej 2015).

Rysunek 4. Zmiany średnich wskazujących na stosunek Polaków do Szwedów w latach 1993-2015

Źródło: CBOS, *Zmiany nastawienia Polaków do innych narodów*, Komunikat z badań nr 113/2015, Warszawa 2015.

W związku z niską na tle innych mniejszości etnicznych obecnością Szwedów w Polsce nie prowadzi się raczej badań dotyczących ich akceptacji jako imigrantów w Polsce. Pewnego wyobrażenia o tym, jak Polacy zapatrują się na tę kwestię, dostarczają jedynie wyniki, które odnoszą się do szerszej kategorii – mieszkańców Europy Zachodniej¹³. W świetle badań przeprowadzonych w 2015 r. przez Międzynarodową Organizację do Spraw Migracji (*IOM*) większość Polaków postrzegala mieszkańców Europy Zachodniej jako bliskich im kulturowo. Dominujące były postawy oparte na sympatii i zaufaniu oraz braku poczucia zagrożenia dla Polski z ich strony. Dystans społeczny wobec mieszkańców Europy Zachodniej był dość mały – większość badanych zaakceptowałaby ich jako swoich przyjaciół, sąsiadów, współpracowników czy członków rodziny (przy czym wyższa akceptacja cechowała respondentów, którzy mieli kontakt z cudzoziemcami w roku poprzedzającym badanie (IPSOS 2015)).

Z kolei badania prowadzone wśród Szwedów wskazują na dość niewielką wiedzę mieszkańców tego kraju o Polsce i Polakach. Wizerunek Polaków opiera się w szwedzkim społeczeństwie na stereotypach zbliżonych do obecnych w innych krajach

¹³ Samo określenie Europy Zachodniej jest nieostre, jednak w dyskursie politycznym i gospodarczym często odnoszone jest ono do państw „starej” UE i EFTA, zatem również Szwecji.

Europy Zachodniej. Polacy są przez Szwedów postrzegani raczej pozytywnie – przede wszystkim jako ludzie gościnni, pracowici, religijni, przedsiębiorczy i życzliwi. Dystans społeczny Szwedów wobec Polaków okazał się na tle poddanych badaniu społeczeństw innych państw (Niemcy, Holandia, Dania) relatywnie najmniejszy. Szwedzi spośród pozostałych nacji byli bardziej skłonni nie tylko akceptować Polaków jako turystów czy migrantów ekonomicznych w swoim kraju. Byli również bardziej otwarci w akceptowaniu Polaków jako swoich sąsiadów, przyjaciół, członków rodzin, przełożonych czy członków samorządu lokalnego (PBS, POT 2012).

IV. Literatura

Banas M. (2011), *Wielość kultur, różnorodność tradycji, jedno społeczeństwo. Szwedzki model polityki integracyjnej*, „Studia Humanistyczne AGH” 2(10), s. 53-73.

Baser B. (2015), *Diasporas and homeland conflicts: A comparative perspective*, Ashgate Publishing Ltd., s. 193-207.

Bevelander P., Otterbeck J. (2010), *Young people's attitudes towards Muslims in Sweden*, „Ethnic and Racial Studies” 33:3.

Bunar N. (2007), *Hate crimes against immigrants in Sweden and community responses*, „American Behavioral Scientist” 51(2), s. 166-181.

Camauër L., Council S. P. S. (2002), *Mapping Minorities and their Media: The National Context–Sweden*, „Oceania” 4, 0-05, s. 11.

Centrum Badania Opinii Społecznej (2015), *Zmiany nastawienia Polaków do innych narodów*, Komunikat z badań nr 113/2015, Warszawa.

Chodubski A., Olszewski E. (1997), *Stan badań nad zbiorowościami polonijnymi w Skandynawii*, w: W. Olszewski E. (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin.

Cwirko-Godycka J. J. (1997), *Organizacje polonijne w Szwecji i ich działalność*, Wiktoriana Förlag, Jonstorp.

Czop E., (2014) *Oblicza współczesnych organizacji polonijnych w wybranych krajach unijnej Piętnastki*, „Polityka i Społeczeństwo” 1(12), s. 97-110.

Dickson S. (2016), *Uppgifter: Planerade attack efter falska rykten i Facebook-grupp*, „Aftonbladet” 11.02.2016, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article22242987.ab/>.

European Commission (2015), *Public opinion in the European Union. Table of results. Standard Eurobarometer 83*, pobrano z:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_anx_en.pdf/.

Fałkowski M., Grabowska-Cordova B., Poprzącki D. i Warchała M. (2000), *Obraz Polski w prasie krajów członkowskich Unii Europejskiej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

- IPSOS, International Organization for Migration (2015), *Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce*, Warszawa, pobrano z:
<http://www.iom.pl/sites/default/files/Documents/Prezentacja-IPSOS-dla-IOM-.pdf/>.
- Jastrun T. (2016), *Motståndet växer i ett mörknande Polen*, „Dagens Nyheter” 4.01.2016,
<http://www.dn.se/kultur-noje/motstandet-vaxer-i-ett-morknande-polen/>.
- Klinthäll M. (2007), *Refugee return migration: return migration from Sweden to Chile, Iran and Poland 1973-1996*, „Journal of Refugee Studies” 20(4), s. 579-598.
- Kłonczyński A. (2010), *Warszawa wobec polskiej emigracji w Szwecji w latach 1945-1968*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 1 (15), s. 73-87.
- Kłonczyński A. (2012), *My w Szwecji nie porastamy mchem... Emigranci z Polski w Szwecji w latach 1945-1980*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kłonczyński A. (2015), *Polityka władz szwedzkich wobec imigrantów w latach 1945-1994*, „Studia Historica Gedanensia” 5(1), s. 233-249.
- Lesińska M., Stefańska R. (2010), *Polityka migracyjna oraz rozwiązania dotyczące dostępu cudzoziemców do rynku pracy*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- Lubińska D. (2013), *Polish Migrants In Sweden: An Overview*, „Folia Scandinavica” Vol. 15, Poznań.
- Michalik E. (1997), *Emigracja polska w Szwecji po drugiej wojnie światowej*, w: E. Olszewski E. (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Stosunki z państwami Europy. Szwecja*,
http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europa/stosunki_z_panstwami_europy/szwecja?printMode=true/.
- Mizerska-Wrotkowska M. (2015), *Poland and Sweden in the United Europe*, SCHEDAS, Madrid.
- Nordin D. S. (2005), *A Swedish dilemma: A liberal European nation's struggle with racism and xenophobia, 1990-2000*, University Press of America.
- Och J. (1997), *Rozwój kontaktów polsko-szwedzkich w okresie międzywojennym*, w: E. Olszewski (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin.
- Polsk extremhöger aktiv i Sverige*, „Sydsvenska Dagbladet” 9.02.2016,
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/14-anhallna-for-planerad-misshandel/>.
- PBS, POT (2012), *Skuteczność kampanii promocyjnej Polski*, Sopot, pobrano z: <http://www.pot.gov.pl/component/rubberdoc/doc/3619/raw/>.

Rodriguez-Fraticelli C., Sanabria C., Tirado A. (1991), *'Puerto Rican non-profit organisations in New York City'*, w H.E. Gallegos, M. O'Neill (red), *Hispanics in the Non-Profit Sector*, New York: The Foundation Center.

Statistiska centralbyrån, *Befolkningsstatistik 1991-1999. Del 3 Folkmängden efter kön, ålder, födelseland och medborgarskap m m*, Stockholm 1992-2000, pobrano z: www.scb.se.

Statistiska centralbyrån, *Folkmägd 31 dec 1980-1990 enligt indelningen 1 jan 1981-1991. Del 3 Fördelning efter kön, ålder, civilstånd och medborgarskap i kommuner m m*, Stockholm 1981-1991, pobrano z: www.scb.se.

Strabac Z., Aalberg T. i Valenta M. (2014), *Attitudes towards Muslim immigrants: evidence from survey experiments across four countries* „Journal of Ethnic and Migration Studies” 40(1), s. 100-118.

Stola D. (2000), *Emigracja pomarcowa*, ISS UW, Seria: PRACE MIGRACYJNE, nr 34, Warszawa.

Stola D. (2010), *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949-1989*, IPN, ISP PAN, Warszawa.

Thörnqvist C., Bernhardsson S. (2014), *Their own stories-how Polish construction workers posted to Sweden experience their job situation, or resistance versus life projects*, Transfer: European Review of Labour and Research, 1024258914561409.

Ugglå A.N. (1997), *Napływ Polaków do Szwecji w latach 1939-1945. Organizacja pobytu i powrotu*, w: E. Olszewski (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin.

Uppmanade på Facebook: 'Slå tillbaka', „Dagens Nyheter” 9.02.2016, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/uppmanade-pa-facebook-sla-tillbaka/>.

Vigerson H. (1997), *Polska mniejszość w Szwecji*, w: E. Olszewski (red.), *Polacy w Skandynawii*, Wydawnictwo PANTA, Lublin.

Zaremba M. (2016), *Den utrånade polackens revansch*, „Dagens Nyheter” 20.02.2016, <http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/den-utrånade-polackens-revansch/>.